

BOSHLANG‘ICH SINIF O‘QUVCHILARIDA MUSTAQIL FIKRLASH KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISHNING METODIK ASOSLARI

Axmadjonova Sevinch Farxodjon qizi

Namangan davlat pedagogika instituti

Ta‘lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi yo‘nalishi 2-bosqich magistranti

E-mail: s.f.axmadjonova@gmail.com

[Tel:+998336670311](tel:+998336670311)

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.23335925>

Annotatsiya: ushbu maqolada boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida mustaqil, mantiqiy va tanqidiy fikrlash kompetensiyasini shakllantirishning pedagogik va metodik asoslari yoritilgan. Boshlang‘ich ta‘limda o‘quvchilarning kognitiv faolligini oshirish, tayyor axborotni o‘zlashtirishdan kelib chiqib muammoli vaziyatlarni tahlil qilishga o‘rgatish hamda "5e" ta‘lim modelini dars jarayoniga integratsiya qilish bo‘yicha metodik tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so‘zlar: boshlang‘ich ta‘lim, zamonaviy kompetensiyalar, mustaqil fikrlash, 5e ta‘lim modeli, kognitiv faollik, interfaol yondashuv, muammoli ta‘lim.

Abstract: this article outlines the pedagogical and methodical foundations for developing independent, logical, and critical thinking competence in primary school students. It emphasizes enhancing cognitive activity, shifting from passive information absorption to analyzing problem situations, and integrating the "5e" instructional model into the learning process. Practical methodical recommendations for primary education are provided.

Keywords: primary education, modern competencies, independent thinking, 5e learning model, cognitive activity, interactive approach, problem-based learning.

Аннотация: в данной статье освещены педагогические и методические основы формирования компетенции самостоятельного, логического и критического мышления у учащихся начальных классов. Разработаны методические рекомендации по повышению познавательной активности учащихся, переходу от пассивного усвоения готовой информации к анализу проблемных ситуаций, а также интеграции учебной модели «5е» в образовательный процесс.

Ключевые слова: начальное образование, современные компетенции, самостоятельное мышление, учебная модель 5е, познавательная активность, интерактивный подход, проблемное обучение.

Bugungi kunda ta‘lim tizimida amalga oshirilayotgan islohotlarning tub mohiyati o‘quvchilarga shunchaki tayyor bilimlarni berish emas, balki ularda hayotiy va kasbiy ko‘nikmalarni, ya‘ni XXI asr kompetensiyalarini shakllantirishga qaratilgan. O‘zbekiston Respublikasining Milliy o‘quv dasturida ham boshlang‘ich sinfdanoq o‘quvchining shaxsiy salohiyati, mantiqiy, tanqidiy hamda kreativ fikrlash imkoniyatlarini ro‘yobga chiqarish ustuvor vazifa qilib belgilangan.

Boshlang‘ich sinf yoshi — o‘quvchining mantiqiy tahlil qilish, sabab-oqibat bog‘liqliklarini anglash va shaxsiy fikrini shakllantirish poydevori qo‘yiladigan eng muhim bosqichdir. Shu sababli dars jarayonini an‘anaviy "o‘qituvchi tushuntiradi — o‘quvchi yodlaydi" shaklidan izlanuvchan, fikrlovchi va ijodiy yo‘nalishga o‘tkazish zarurati tug‘ilmoqda.

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida mustaqil fikrlash kompetensiyasini shakllantirish dars jarayonida quyidagi metodik shart-sharoitlarni ta‘minlashni talab etadi:

1. Ta‘limda sub‘yekt-sub‘yekt munosabatini qaror topdirish: O‘quvchi darsda passiv tinglovchi emas, balki bilish faoliyatining faol qatnashchisi bo‘lishi lozim. O‘qituvchi o‘quvchining noto‘g‘ri yoki noaniq javobini darhol rad etmasdan, yo‘naltiruvchi va mantiqiy savollar berish orqali xatoni o‘zi anglab yetishiga sharoit yaratishi kerak.
2. Muammoli va kognitiv topshiriqlar tizimi: Darslikdagi faqat xotiraga tayanadigan (reproduktiv) mashqlar o‘rniga ochiq turdagi, muammoli va mantiqiy mushohadani talab qiladigan topshiriqlar ulushini oshirish zarur. Misol uchun, "To‘g‘ri javobni top" topshirig‘i o‘rniga "Nega bunday deb o‘ylaysan?", "Agarda shunday bo‘lsa, oqibati nima bo‘ladi?" kabi savollar qo‘llanilishi lozim.
3. "5E" Ta‘lim modelining metodik imkoniyatlari: Boshlang‘ich sinf darslarida (Ona tili va o‘qish savodxonligi, Matematika, Tabiatshunoslik) "5E" ta‘lim modelini qo‘llash o‘quvchining mustaqil fikrlash bosqichlarini tizimlashtiradi:
4. Jalb etish (Engage): Qiziqarli va ziddiyatli vizual material yoki muammoli savol orqali diqqatni jamlash;
5. Tadqiq etish (Explore): O‘quvchilarga tayyor javob bermay, kichik guruhlarda izlanish va tahlil o‘tkazish imkonini berish;
6. Tushuntirish (Explain): O‘quvchilar o‘z kuzatuvlari va mantiqiy xulosalarini sinfga tushuntirib beradilar;
7. Chuqurlashtirish (Elaborate): Olingan yangi bilimlarni boshqa hayotiy vaziyatlarda qo‘llaydilar;
8. Baholash (Evaluate): O‘quvchilar o‘zlarining fikrlash jarayoni va natijalarini refleksiv baholaydilar.

Boshlang‘ich ta‘limda zamonaviy kompetensiyalarni, xususan, mustaqil fikrlashni rivojlantirish ta‘lim jarayonini axborot berish shaklidan muammoli-izlanuvchan shaklga o‘tkazishni talab etadi.

Darslik va o‘quv-metodik majmualarda o‘quvchini mantiqiy mushohada yuritishga, taqqoslashga va o‘z nuqtai nazarini erkin bayon qilishga undaydigan tayyor keys va interfaol topshiriqlar hajmini kengaytirish lozim.

Boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarining metodik tayyorgarligida "5E" ta‘lim modeli kabi zamonaviy pedagogik texnologiyalarni muntazam amaliyotga joriy etish o‘quvchilarning poydevor kompetensiyalarini shakllantirishda samarali omil bo‘lib xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

3. O‘zbekiston Respublikasining "Ta‘lim to‘g‘risida"gi Qonuni. O‘RQ-637-son. — Toshkent, 2020-yil 23-sentyabr.
4. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta‘limi vazirligi. Boshlang‘ich ta‘lim bo‘yicha Milliy o‘quv dasturi. — Toshkent, 2021.
5. Safarova R.G. va b. Boshlang‘ich ta‘limda integratsiyalashgan ta‘limni tashkil etish va o‘quvchilarning mantiqiy fikrlashini rivojlantirish metodikasi. Monografiya. — Toshkent: Adabiyot, 2021. — 184 b.
6. Hamroev A.R. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining ijodiy va mustaqil fikrlash faoliyatini loyihalashtirish metodikasi. Monografiya. — Buxoro: Durdona, 2020. — 168 b.

7. Bybee R.W. The BSCS 5E Instructional Model: Creating Teachable Moments. — Arlington: NSTA Press, 2015. — 118 p.